

A vírusellenálló transzgénikus növények

**Az RNS silencing antivirális rendszer működése
és a silencing-alapú transzgénikus vírusellenállóság**

**A recesszív rezisztencia gének és a CRISPR-alapú
transzgénikus vírusellenállóság**

Silhavy Dániel

SzBK

Növénybiológiai Intézet

Szeged

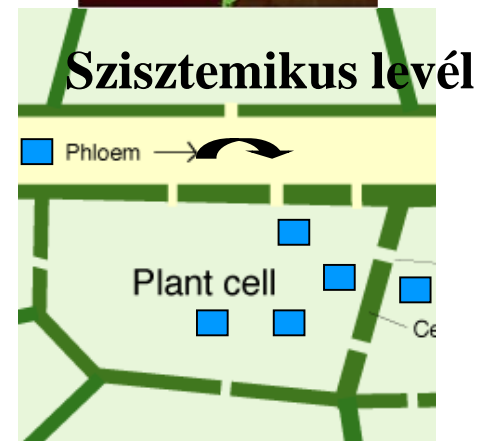
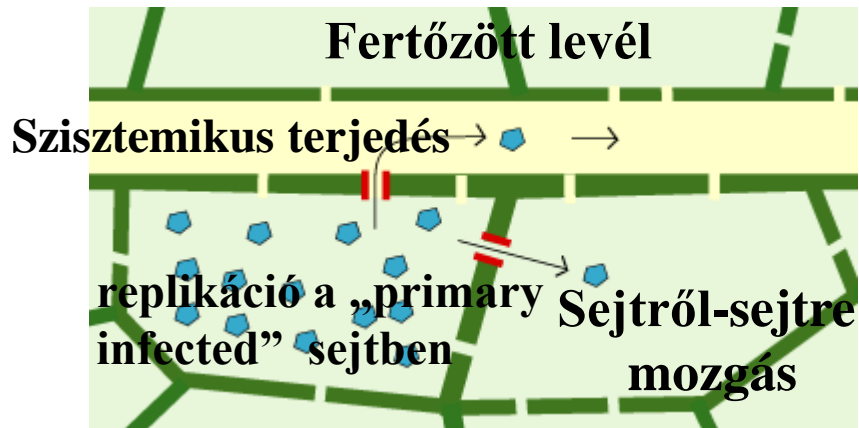
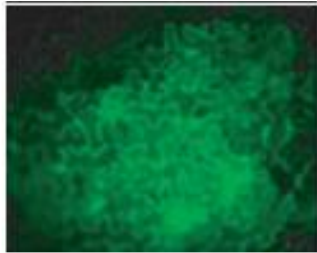
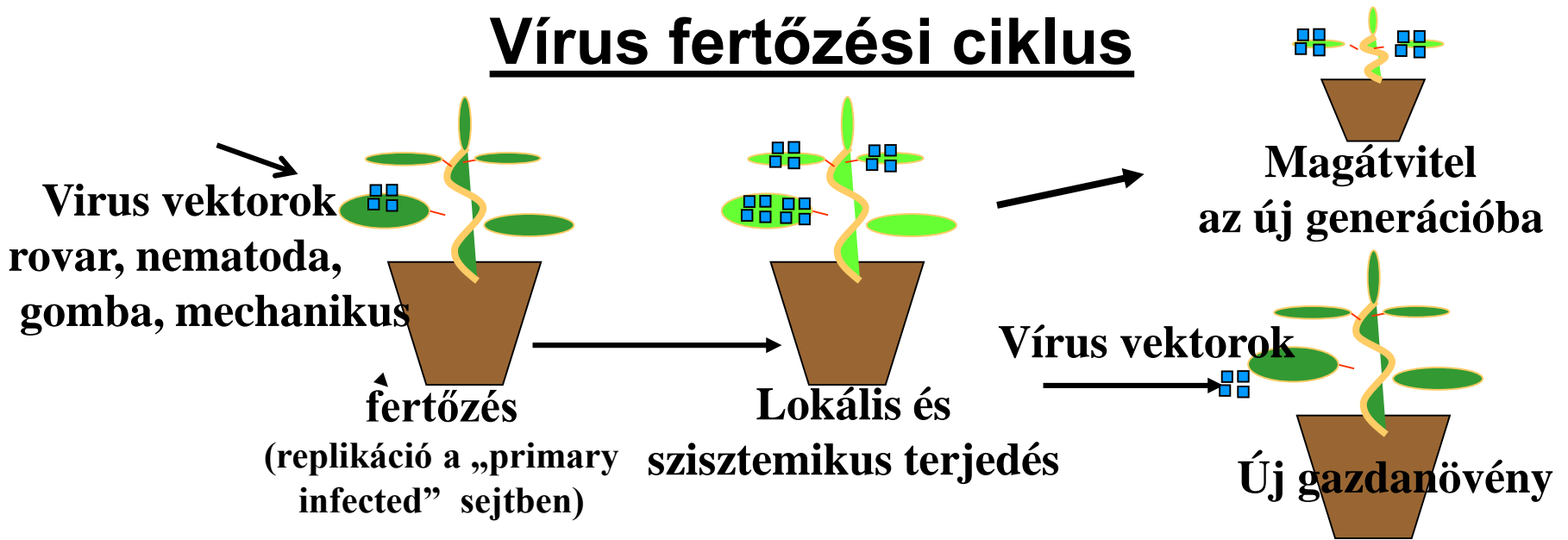
A növényi vírusok és a terjedő, veszélyes növénykórokozók **(emerging infectious diseases)**

A növényi vírusok obligát paraziták, amelyek a gazda génexpressziós rendszerét használják a replikációjukhoz

**A haszonnövények esetén az „Emerging infectious diseases”
46%vírus, 30%gomba, 16% baktérium**

Konklúzió: a haszonnövényeket védeni kell a vírusoktól

Vírus fertőzési ciklus

Hogyan védhetjük meg a haszonnövényeket a vírusoktól?

- **Vírus vektorok kiirtása (inszekticidek stb.)**
- **Vírusellenálló növények termesztése. Olcsó, környezetbarát alternatíva.**

A vírusellenálló növény legalább egy lépését gátolja a vírus fertőzési ciklusnak,

- vírus vektor fertőzést**
- replikáció a „primary infected” sejtekben**
- sejtről-sejtre mozgást**
- szisztemikus mozgást**

Virológusok: Vírusrezisztens a növény,

- ha a vírus nem képes replikálódni az elsődleges fertőzött sejtekben,**
- vagy ha nem tud sejtről-sejtre, illetve szisztemikusan mozogni.**

Vírusrezisztencia típusok

Természetes rezisztencia
A rezisztencia gének hagyományos úton bevihetőek
Kell: rezisztencia forrás, szelekciós rendszer

Genetikai módosításon alapuló rezisztencia
A rezisztencia gének transzformációval építhetőek csak be

Természetes vírus rezisztencia rendszerek

Vírus specifikus
(genetikai variabilitás, hagyományos nemesítés)

Általános antivirális rendszer
(RNS silencing, RNAi)

Poligénes

Monogénes

(genetikai variab. nincs hagyományos nemesítéshez rossz
RNS sil. biotechnológiai nemesítés)

Ált. kvantitatív rez.
ritkán használt, de
pl. MSV mastrevírus jó

Recesszív!!
1/3
CRIPRBiotech..
nemesítés

Domináns
2/3
R-gén !!!

gene-for-gene, nagyon hatékony,
de rassz specifikus rezisztencia

A PDR koncepció

**Cél: Idegen gén beépítésével vírusellenállóvá tenni a növényt.
Pathogen derived resistance (PDR)**

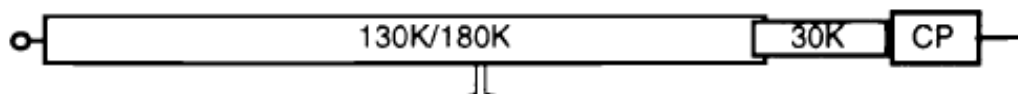
Sanford és Johnston 1985- : PDR általános mesterséges védekezés lehet bármely patogén ellen (vírus, gomba, baktérium). Elv: fertőzéshez patogén fehérjék (és RNS-ek) megfelelő mennyisége és minősége kell. Minden patogén termel olyan fehérjéket, amelyek a patogénnek kellenek, a gazdának nem. Ha ezeket vad vagy inkább mutáns formában a gazdában túltermeltetjük, felborul a patogenezishez szükséges fehérje egyensúly, a gazda védett lesz.

Teszt: E. coli-ban a Q β fágból származó eltérő fehérjéket termeltettek. A transzgénikus E. coli-k védettek lettek Q β -ra!!!

A fehérje-alapú PDR, mint mesterséges növényi vírusrezisztencia rendszer

A PDR első növényi tesztje- 1986. Powell ...Beachy

Transzgénikus dohány , ami a TMV köpenyfehérje (CP) génjét expresszálja
Tobacco mosaic virus (TMV, + ssRNS vírus)

Transzgénikus vonalak fertőzése TMV-vel, illetve kontroll vírussal

Eredmény:

-TMV CP expresszáló vonalak védettek a TMV-vel szemben,
de fogékonyak a kontroll vírusokkal szemben (kivéve ha azok a TMV közeli rokonai)

-Minél magasabb a CP transzgén eredetű fehérje szint, annál erősebb védettség

Fehérje-alapú PDR (Protein-based PDR vagy CP-mediated resistance)

*A PDR koncepció növényekben vírusok ellen hatékony,
ígéretes, mert elvben bármely vírus ellen védettség érhető el !!!!*

Az RNS-alapú PDR, mint mesterséges növényi vírusrezisztencia rendszer

1992. Lindbo, Dougherty

Cél: TEV (*Tobacco etch virus*, potyvírus) rezisztens dohány növények előállítása
Beépíteni CP, CPmut.(mutáns) és kontrollként nem-transzálható cpRNS

Sok száz vonal, kiválasztva magas, közepes, alacsony CP, CPmut.
expresszálo egyed és egy darab cpRNS expresszálo negatív kontroll.

Eredmény: TEV fertőzés

A TEV CP termelők mind fertőződnek, némelyik idővel kigyógyult,
Mások teljesen fogékonyak. Hasonló eredmény CPmut.-okkal is.
A cpRNS vonal teljesen rezisztensnek bizonyult!!!!!!

*A növényekben PDR-alapú transzgenikus vírusrezisztencia kétféle módon is elérhető,
virális fehérje, illetve RNS termelődésével !!!! Az RNS-alapú hatékonyabb!!!!*

-A cpRNS expresszálo vonal rezisztenciája specifikus, csak TEV ellen hat.
-Itt fehérje nincs, PDR mégis van: RNS-alapú PDR (RNA-based PDR,
ma már tudjuk **RNS silencing** alapú rezisztencia)

A növényi vírus és aberráns RNS indukálta sejt-szintű RNS silencing útvonalak

Vírus RNS

Vírus, növény
RdRP

Transzgén, aberráns RNS

Növény RdRP

dsRNS

dsRNS amplifikáció

DICER

cap

RdRP

RdRP

cap

sRNAs

cap

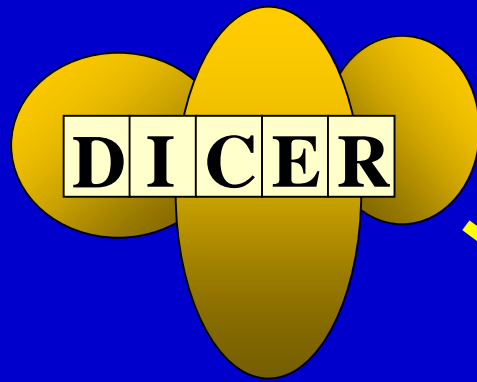
RISC

mRNS vágás

A növényi RdRP aberráns mRNS-ként ismeri fel azokat a transzkripteket, amelyeknek nincs cap-je vagy polyA farka, ilyenek az sRNS vágástermékek. RdRP ampl. regulált, különben 1 hibás mRNS minden hasonló mRNS-t eltüntetne.

A szisztemikus növényi RNS silencing

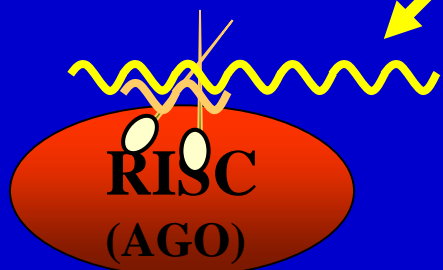
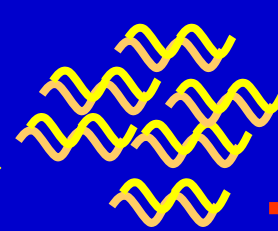
Sejt-autonóm
RNA silencing

dsRNS

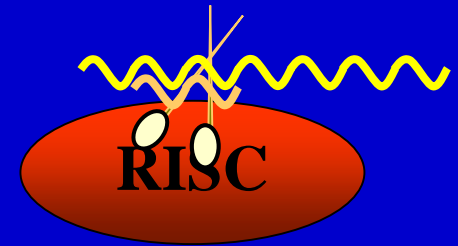
sRNS

A homológ mRNS hasítása
(vagy transzlációs gátlása)

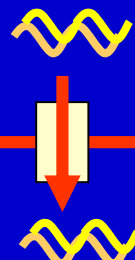
Plasmodezma

Rövid távú szisztemikus
RNS silencing

hosszú távú szisztemikus
RNS silencing

Phloem

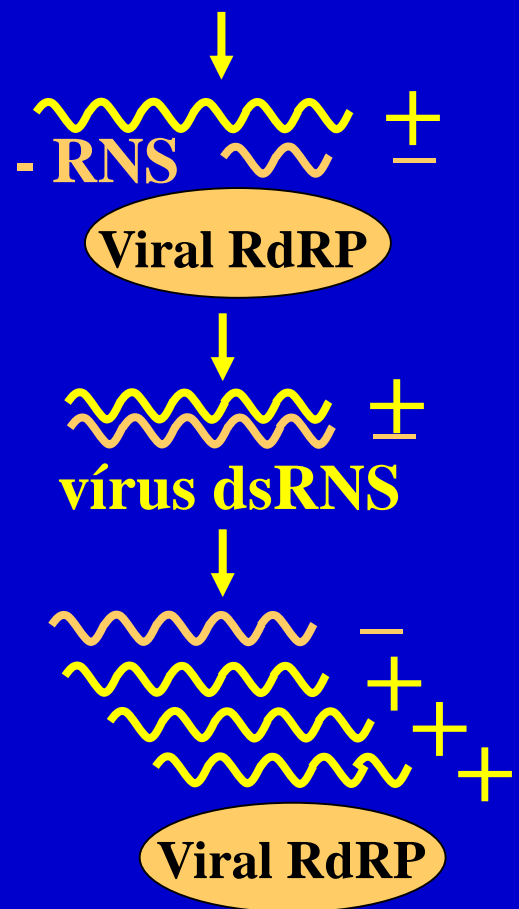
Felső levelek

A vírusok a növényi RNS silencing ideális célpontjai

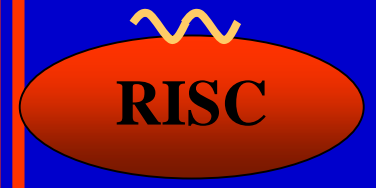
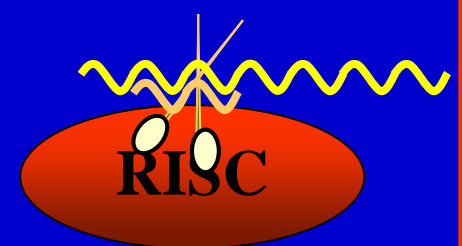
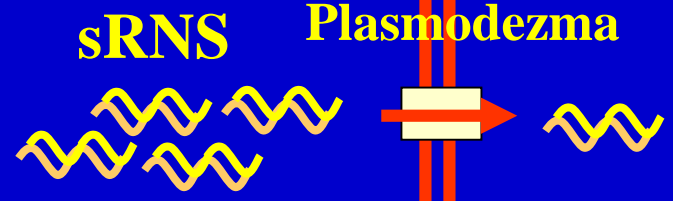
Transzláció

Replikáció

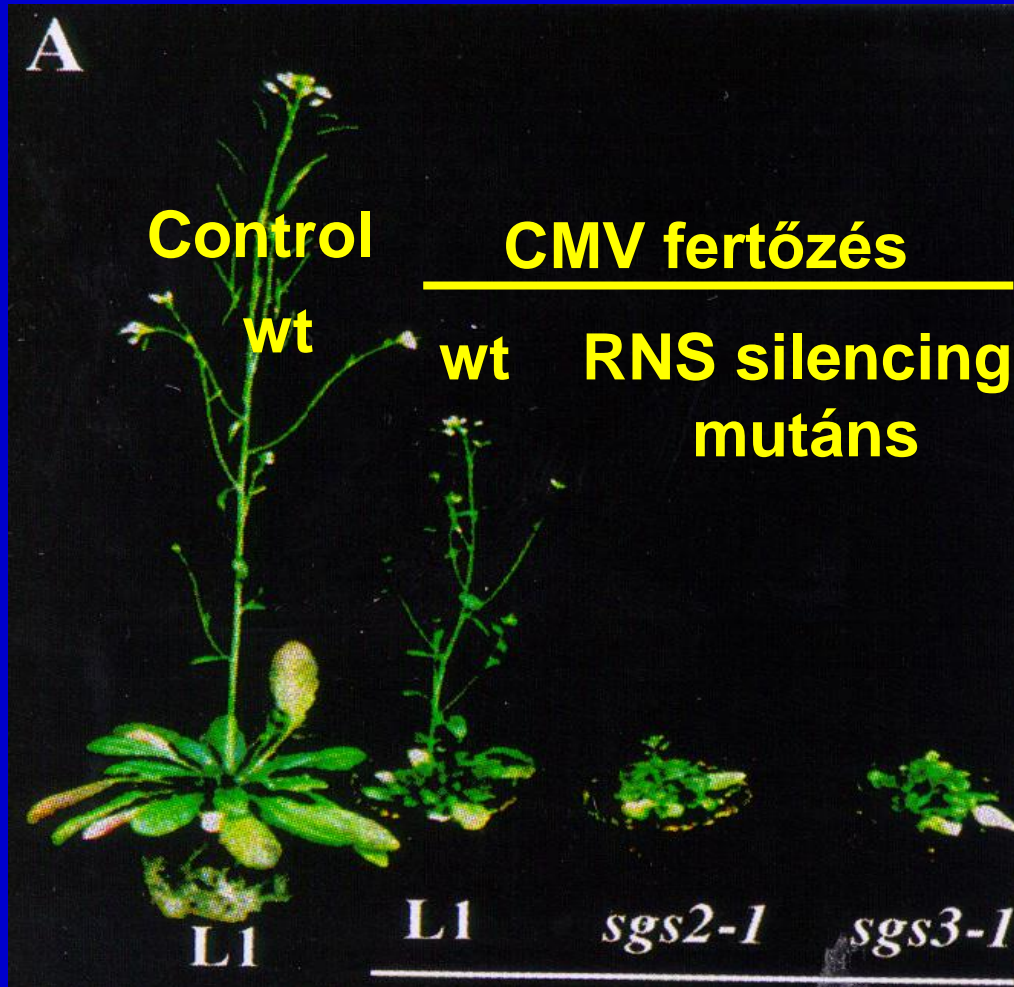

D I C E R

Szisztemikus RNS silencing

Az RNS silencing valóban antivirális rendszer növényekben?

A növényi RNS silencing egy hatékony antivirális rendszer!

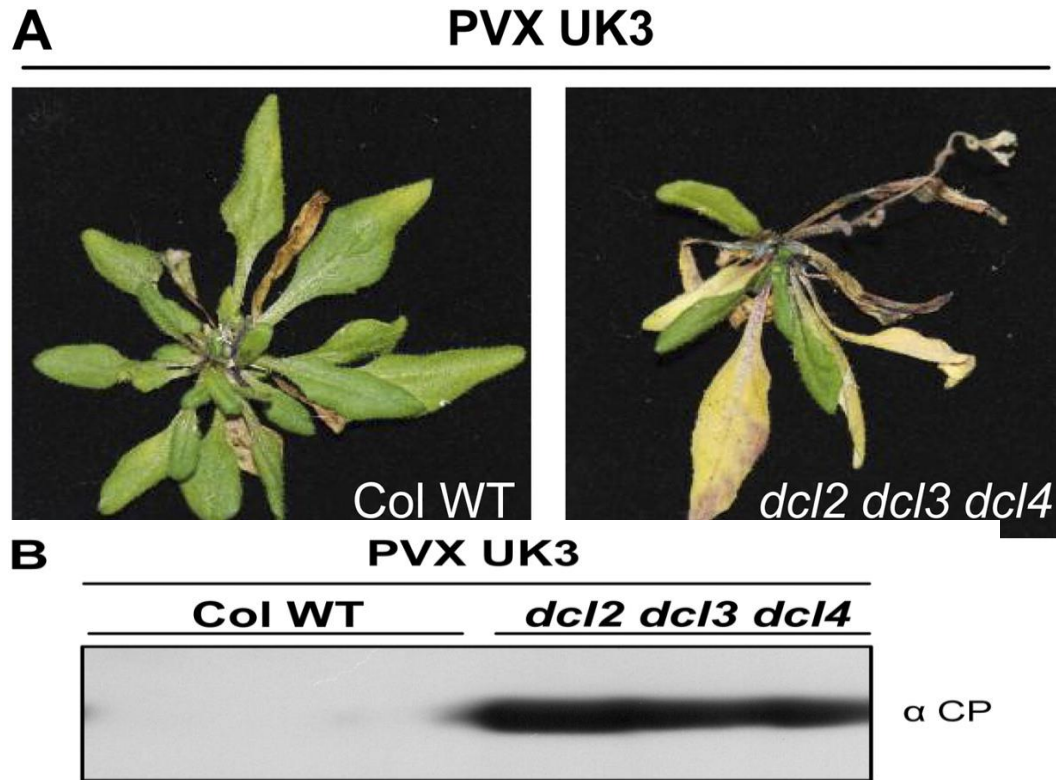
Vaucheret et. al., Cell 2000

Mennyire hatékony antivirális rendszer az RNS silencing?

A legtöbb vírus egyáltalán nem fertőzi a legtöbb növényt - non-host
Szerepet játszhat-e ebben az RNS silencing?

PVX-Arabidopsis non-host kapcsolat

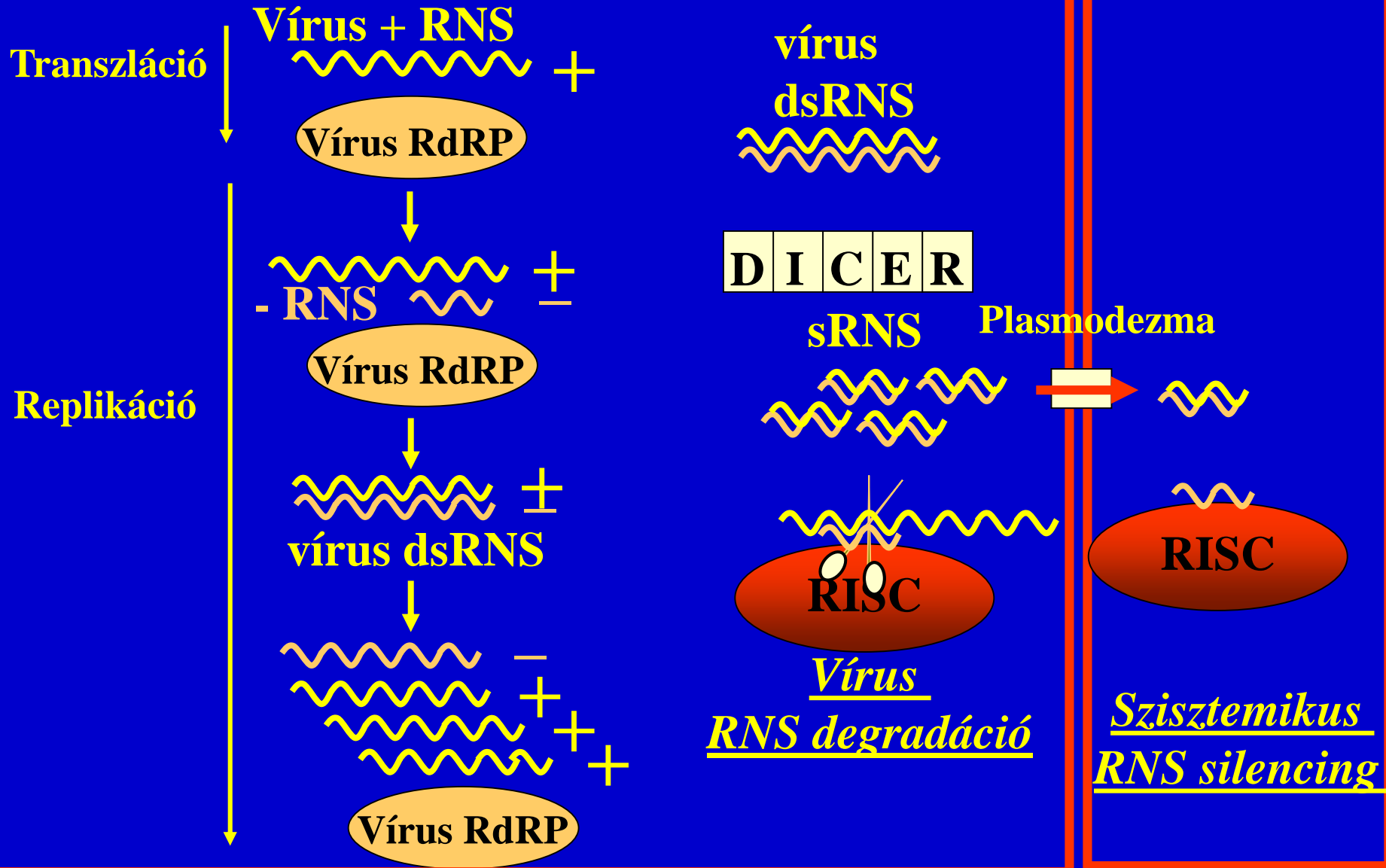
Teszt: PVX képes-e fertőzni a silencing (DICER) mutáns Arabidopsist?

Jaubert M
et al. Plant Physiol. 2011;

Az RNS silencing egy rendkívül hatékony antivirális rendszer, amely (teljes) non-host védelemet biztosíthat!

Miért győzhetik le a vírusok az RNS silencing rendszert?

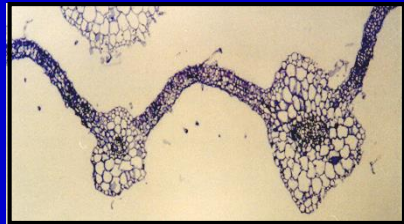
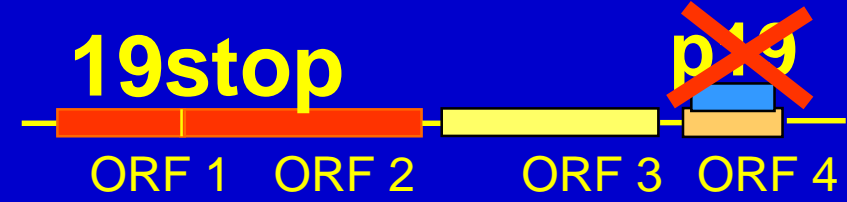
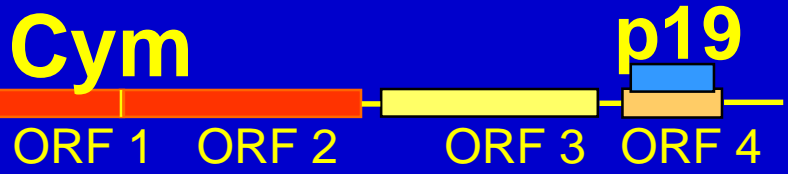

- A vírus előnyben, mert a silencing akkor aktiválódik, amikor a vírus már fertőz!!!
- A vírusok aktívan is harcolnak, silencing szupresszor fehérjéket termelnek!

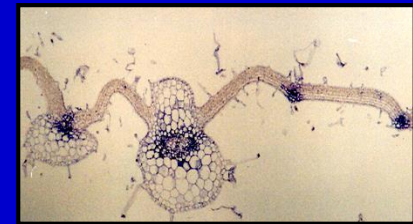

Hogyan győzhetik le a vírusok az RNS silencing-et?

N. benthamiana- *Cymbidium ringspot virus* (Cym) model rendszer

Cym
a szisztem. Levélben

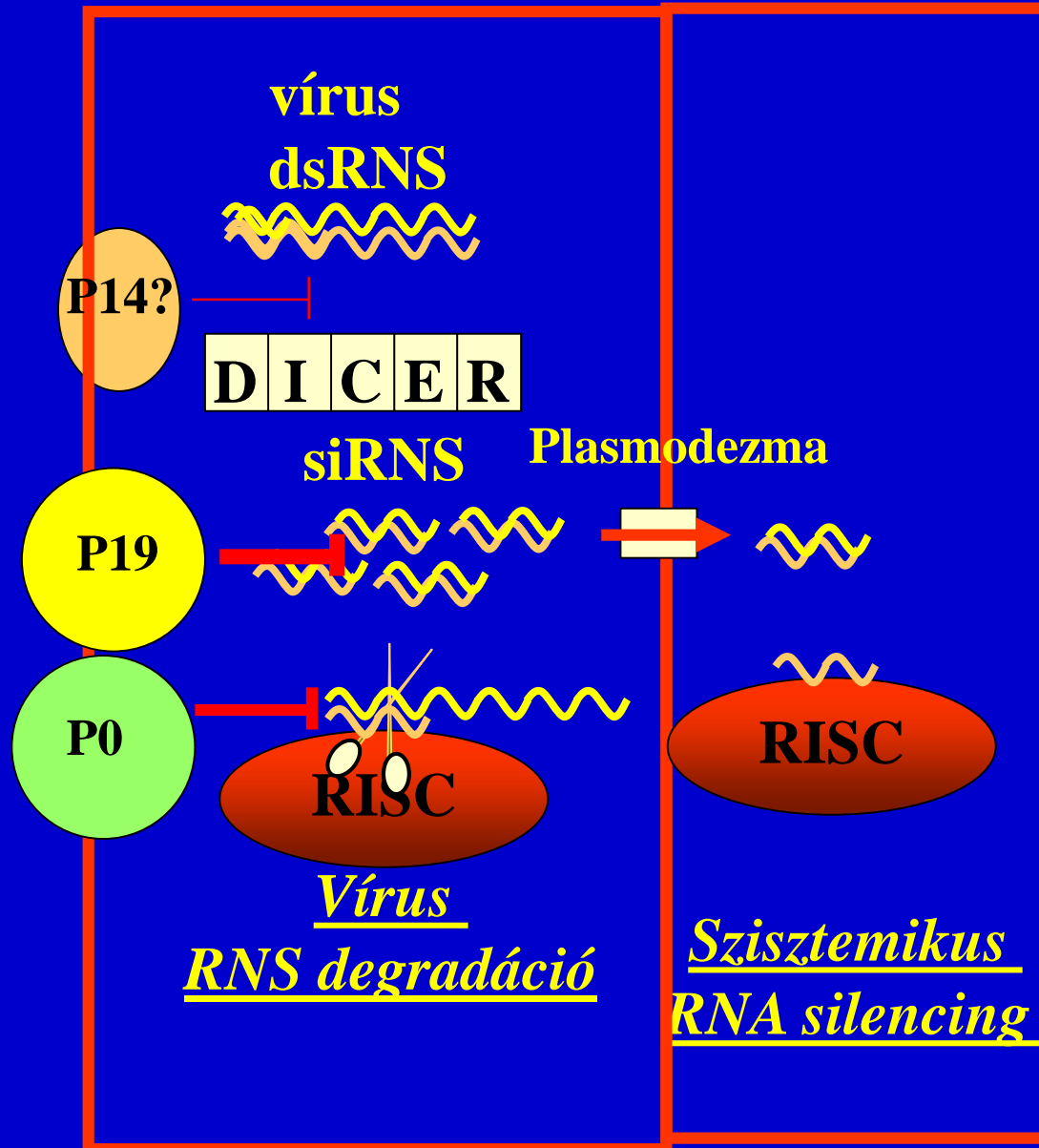

19stop
a szisztem. Levélben

A p19 silencing szupresszor kell a hatékony szisztemikus fertőzéshez!

A legtöbb növényi vírus expresszál RNS silencing szupresszort!

Evolúciós fegyverkezési verseny elmélet

A különböző RNS silencing szupresszorok eltérően hatnak!

Az RNS silencing hiába a növények talán leghatékonyabb antivirális rendszere, nemesítésre nem jó, nincs fajon belül variáció.

De a silencing rendszer megértése hozzásegíthet, hogy hatékonyabb vírusellenálló növényeket hozzunk létre!!!!

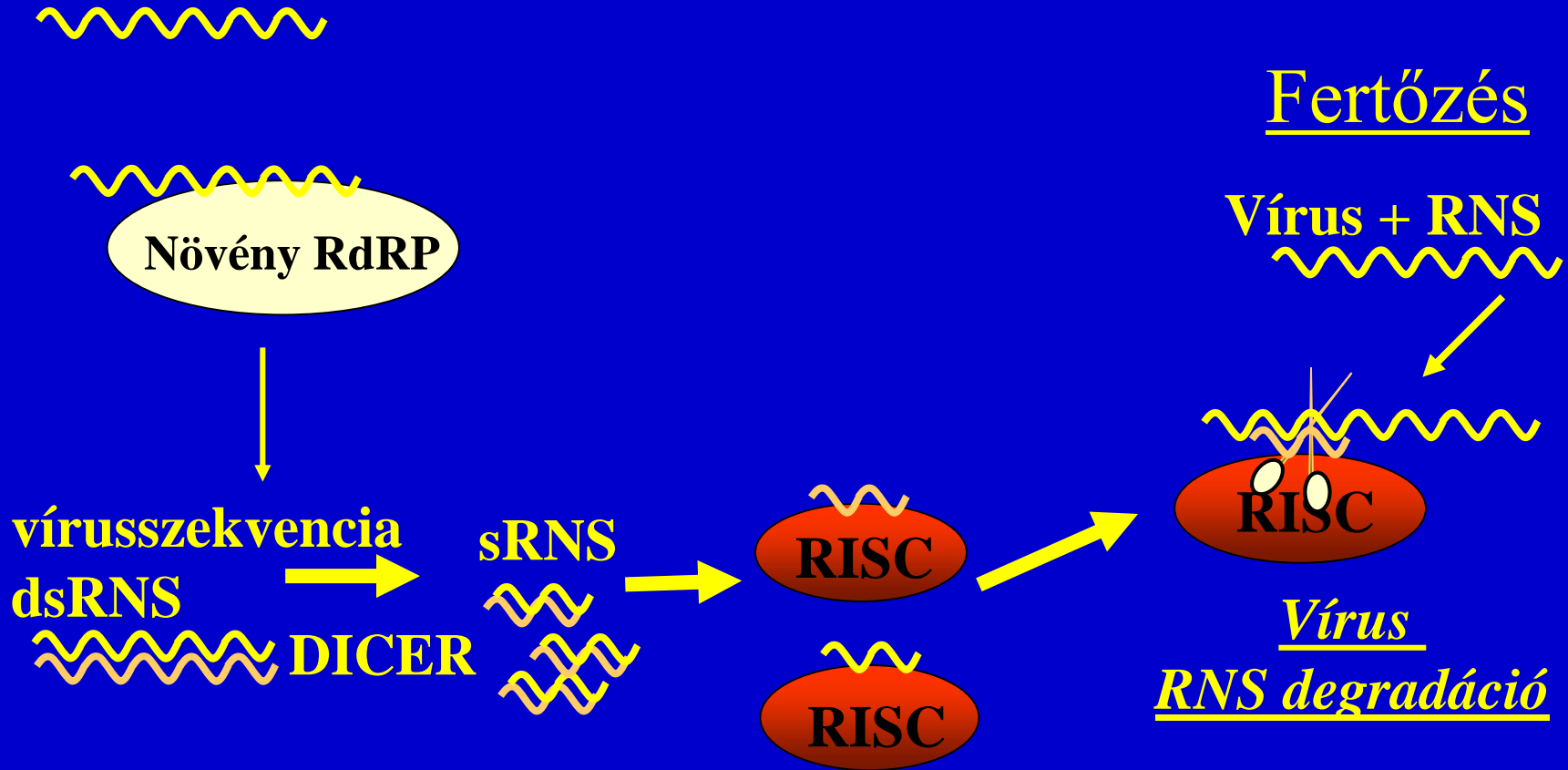
**Miért eredményezett védettséget a TEV
nem-transzálható cpRNS-ének
transzgénikus dohány növényekbe való termeltetése????**

A TEV cpRNS hibás mRNS lehetett, az RdRP dsRNS-t írt róla.

Transzgénikus vírus rezisztens növények 1.

Virális RNS transzgénről expresszálatva-védettség (TEV)

Transzgén, cpRNS TEV, aberráns RNS íródott róla-szerencsére

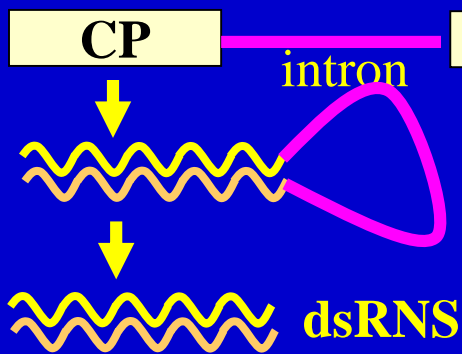

Virális sRNS-sel aktivált RISC folyamatosan jelen van, ha a vírus belép, azonnal elvágja.

Transzgénikus vírus rezisztens növények 2

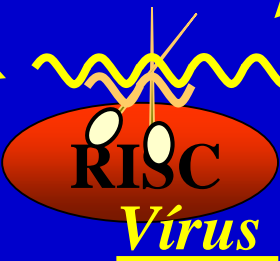
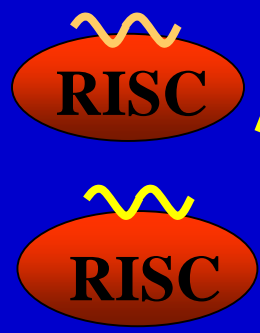
Virális szekvenciák fordított ismétlődésként transzgénről expresszáltatva

**Transzgén, cpRNS TEV
aberráns virális RNS**

PC **Transzgén, vírusdarab
fordított ismétlődésben
Hairpin RNS**
(lásd köv. 2 magyarázó ábrát is)

**vírusszekvencia
dsRNS**

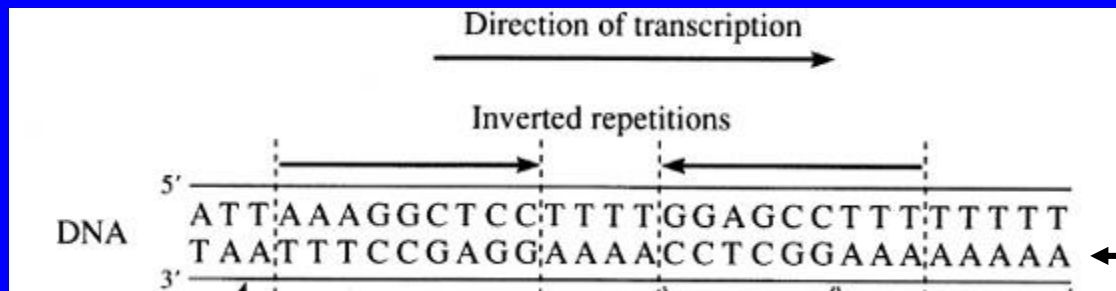
Fertőzés

Vírus + RNS

RNS degradáció

*Jóval hatékonyabb, dsRNS képzéshez nem kell RdRP!!!! Több sRNS,
Több virális sRNS-RISC, hatékonyabb védettség!!!*

Miért vezet egy DNS-darab fordított ismétlődésként (inverted repeat-ként) történő beépítése kvázi kétszálú, a DICER által hasítható hairpin mRNS képződéshez?

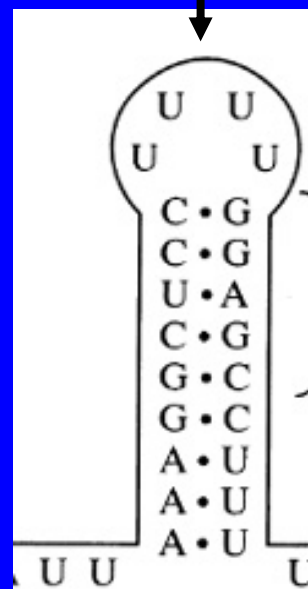

*fordított ismétlődés
(inverted repeat)*

Kódoló szál

transzkripció

hairpin mRNS

A hairpin mRNS-eket a DICER dsRNS-ként ismeri fel, és darabolja

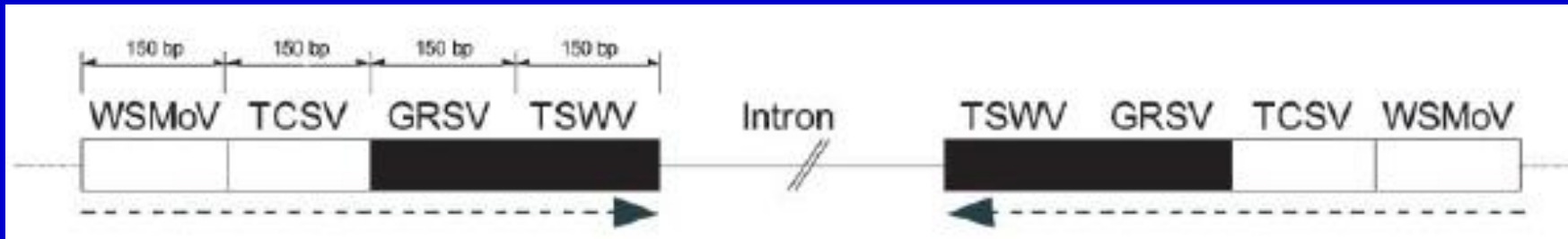
A virális szekvenciát fordított ismétlődésként építjük be, közé pedig egy intron szekvenciát teszünk (ez utóbbi csak ajánlott, nem szükséges).

Az intron segíti a hairpin mRNS sejtmagból citoplazmába történő exportját.

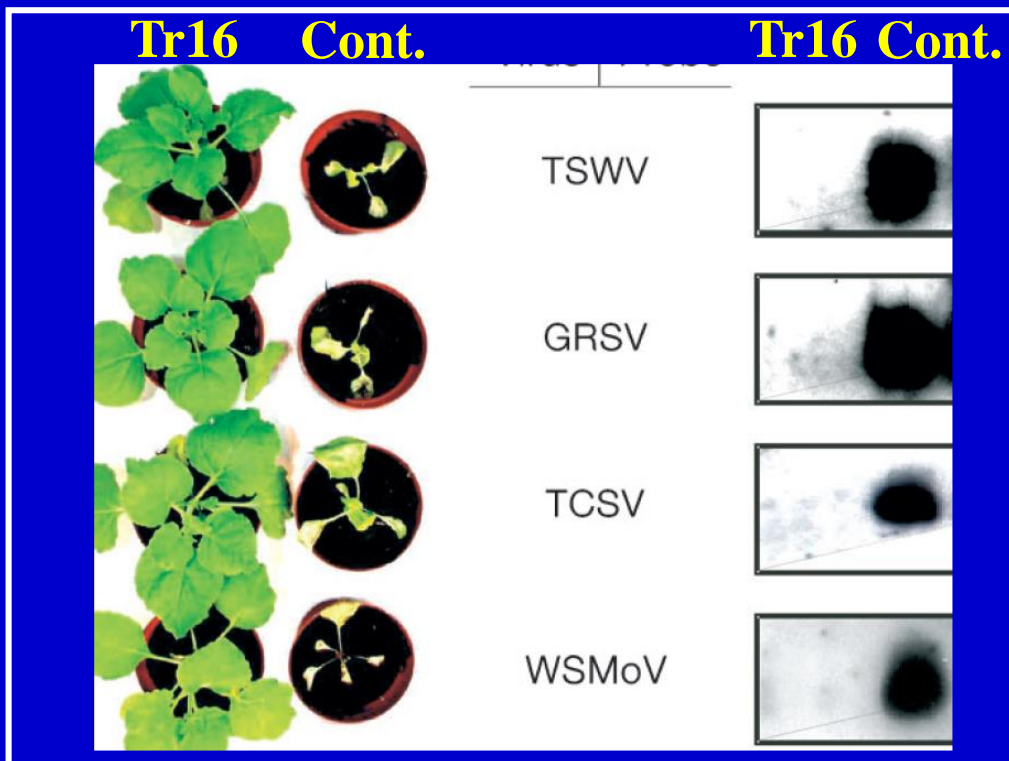
Az inverted repeatről hairpin mRNS képződik, ezt a DICER nagyon hatékonyan hasítja sRNS-ekre.

Transzgénikus multivírus rezisztencia

Tospoviruses gazdaságilag fontos negatív szálú vírusok.

A transzgén egy-egy darabot ford. ismétlődésként hordoz 4 eltérő Tospovírusból.

Line	Inoculated virus(es) (% resistance)				
	TSWV	GRSV	TCSV	WSMoV	Mix
IR-OUT4	100	100	100	100	83
IR-OUT5	0	20	11	10	0
IR-OUT6	100	100	100	100	100

Számos vírus ellen egyidejű védelem érhető el !!!

A silencing rendszer megértése hozzásegít, hogy hatékonyabb vírusellenálló növényeket hozzunk létre!!!!

Vírusellenálló transzgénikus vonalak

Előnyök.

- transzgénikus úton, gyorsan, akár több vírus ellen is stabil és hatékony rezisztencia alakítható ki, minden transzformálható növényben!!!!**
- A védettség mechanizmusa jól értett, könnyen fejleszthető (hairpin), újratervezhető,ha új igények vannak , pl. multirezisztencia, új vírus felbukkanása**
- egy transzgénikus konstrukció akár több fajba is bevihető, ha azonosak a vírusaik (tökfélék)**
- számos esetben nincs sem védekezési mód, sem hagyományos nemesítési alternatíva (pl. papaya)**

Mégis, nagyon kevés vírusellenálló növény a piacon! Miért?

Vírusellenálló transzgenikus növények 1,

Gyorsan, számos gazdanövénybe beépítették egy, illetve több vírus CP-jét vagy cpRNS-ét. Sok változatos vírusellenálló vonal, mindenféle növényi vírus ellen (+ssRNS, -ssRNS dsRNS, ssDNS, dsDNS).

Nagyon sikeres programok, szinte mindenhol hatékony rezisztencia.

Piacra jutás nagyon nehéz, kevés vírusellenálló fajta, mert

- a transzgenikus vonal hozama, minősége nem romolhat
  - versenyképes fajtákba kell bevinni
  - a víruskártételnek komolynak kell lenni
  - a transzgenikus növény bevezetéséhez a szükséges tesztek rettenetesen drágák
  - vásárlók elfogadják
- Ma alig néhány vírusellenálló fajta a piacon
- USA: **vírusellenálló papaya**, illetve tökfélék, tök, (zucchini, sárgadinnye),
- Kína: vírusellenálló paradicsom, paprika, illetve papaya

Vírusellenálló Papaya 1,

*Tájékoztató dia, nem kell tudni,
Val. nem lesz róla szó*

Vírusellenálló Papaya-USA

USA- Fő papaya termelő vidék Hawaii.

PRSV- *Papaya ringspot virus* (potyvirus). Úgy tűnt teljesen elpusztítja a papaya termesztést. CP-transzgénikus növények 1998.

Elfogadottság:2000 42% transzgénikus, 2006 90%

Papaya infected
with the papaya
ringspot virus

Virus resistance
gene introduced

Vírusellenálló transzgénikus vonalak veszélyei

1, A vonal rossz, nem védi a növényt.

Ezek nagyon megbízható vonalak, a rezisztencia erős!!!

2, A rezisztencia nem tartós.

Rezisztencia törést eddig csak üvegházban tapasztaltak!!!

3, A transzgénikus CP rekombinálódhat más vírussal.

Ez elvben igaz, eddig ilyet nem láttak. De természetben az együttfertőzés gyakori, ott sokszor valószínűbb a rekombináció!!!

4, A transzg. CP más vírus RNS-eit is becsomagolhatja, veszélyes új vírus jöhet.

Elvben ez is lehet, de lásd 3. pontot. Az RNS-alapú PDR-nél elvben sem lehet!!!

5, A transzgén pollennel kijut, vírusellenállóvá teszi a vad rokon növényt.

Igaz, ha van rokon ,amelynek a féken tartásában a vírus komoly szerepet játszik, nem használni!!!

6, Kimerítheti a gazda védelmi rendszerét, más patogénekkal szemben fogékonyabb lesz..

Ezt sem tapasztalták eddig.!!!

Az RNAi (RNS silencing) rendszer

A silencing rendszer egy ősi eukarióta génszabályozási mechanizmus, amely kétszálú (double-stranded, ds)RNS-ek hatására indukálódik és a dsRNS-sel homológ nukleinsavak inaktiválása, elsősorban a homológ mRNS-ek specifikus lebontása révén a hasonló gének specifikus és nagyon hatékony inaktivációját, silencing-jét eredményezi. A rendszer specifitását rövid 21-26 nt RNS-ek adják!!!!

Az RNAi (silencing) rendszer jelentősége

Az RNAi rendszer felismerése alapvetően változtatta meg az eukarióta génszabályozásról, az RNS-ek szerepéről alkotott képet

Páratlanul hatékony eszköz a gén-funkció
kapcsolat megállapítására

Óriási gyakorlati jelentőség

*Az RNS-alapú transzgénikus vírusrezisztencia
(RNS-alapú PDR) ezen alapszik.*

**A recesszív rezisztencia gének és a
CRISPR-alapú transzgénikus vírusellenállóság**

Recesszív monogénes vírus rezisztencia 1,

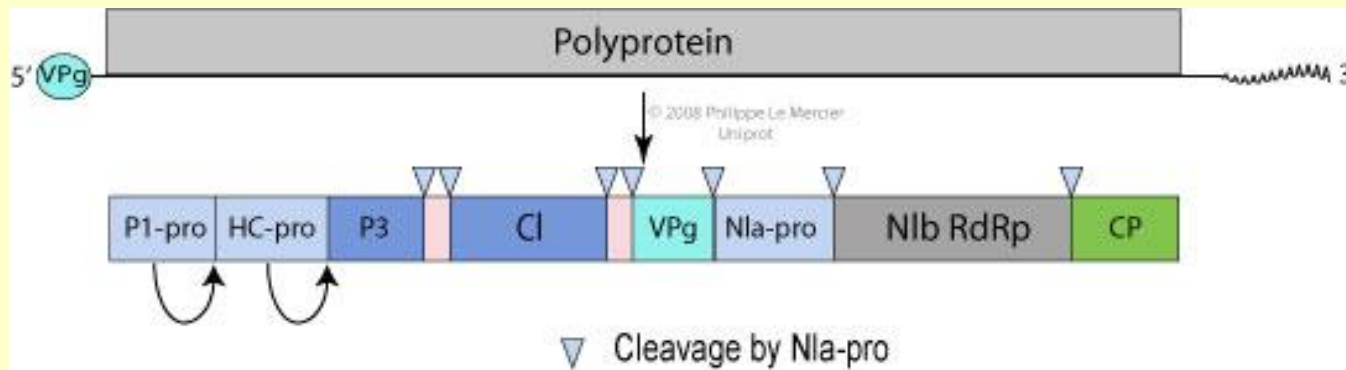
R-gén alapú rezisztencia gyakori mindenféle patogénnel szemben

Recesszív monogénes főleg csak virális patogének ellen hasznosak.

A vírusok a gazda génexpr. rendszerét használják.

Model: rec. rezisztencia passzív, a gazda egyik olyan faktora hiányzik, ami a vírusnak kell

Rec. Monogénes rezisztencia ritka (~20%) kivéve a Potyviruses ellen(>50%)!

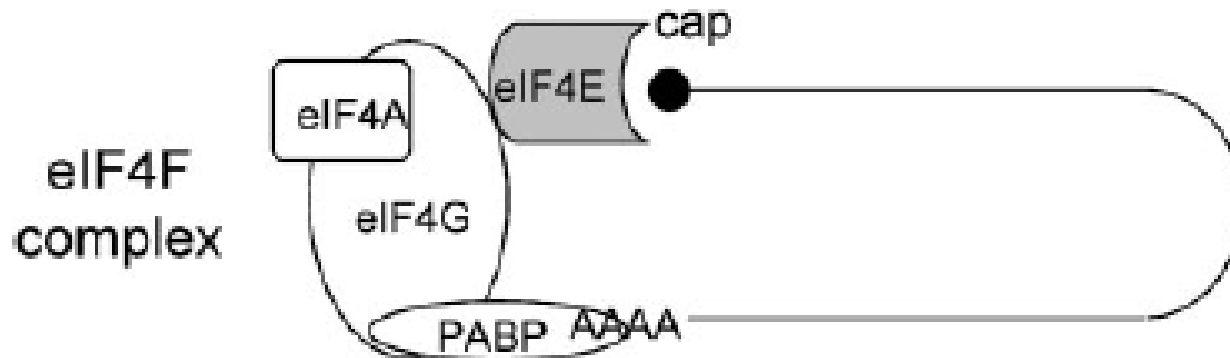

Monopartite, linear, ssRNA(+) genome of 10 kb in size.

3' terminus has a poly (A) tract. 5' terminus has a genome-linked protein (VPg).

Az egyik legnagyobb és gazdaságilag legfontosabb növényi vírus család

A mRNS stabilitását biztosító Cap-PABP ribonukleoprotein (RNP) komplex felépítése

Fig. 6. eIF4E and the eIF4F complex. eIF4E together with eIF4G and eIF4A are part of the complex, eIF4F. PABP = poly(A)-binding protein. mRNA is shown 'circularized' with its cap and poly(A) ends identified.

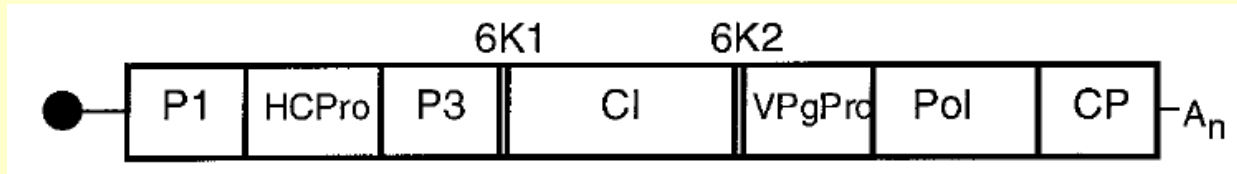
A cirkuláris struktúra

- transzláció iniciációját segíti,**
- védi a mRNS-eket az exonukleázoktól!**

Recesszív monogénes vírus rezisztencia 2,

Miért a Potyvirusok ellen hatékonyak a Rec. rezisztenciagének?

Azonosítási potyvírus fehérjékkel interaktáló növ. fehérjéket

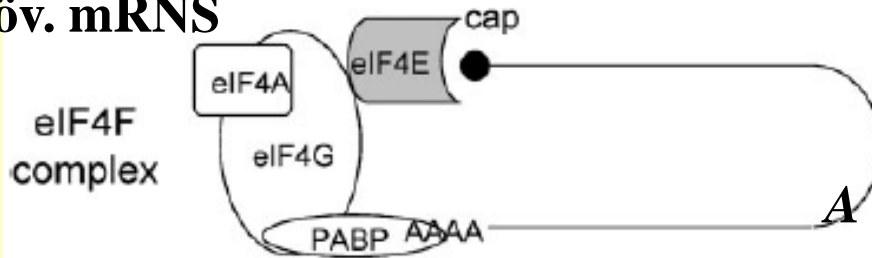
Az 5' véget kötő Vpg interaktál az eIF4E vagy az eIF(iso)4E proteinekkal!!!

Witmann *et. al.*, Virology 1997

Eukariótákban az eIF4F-PABP (closed-loop) kapcsolat kell a mRNS stabilitásához és a transzlációhoz

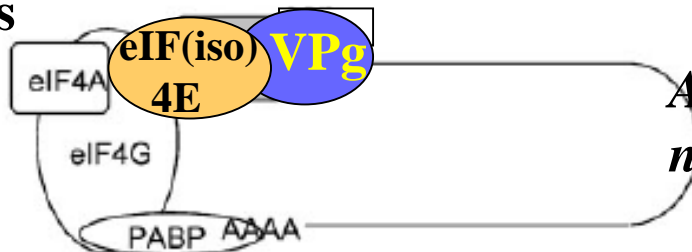
Növ. mRNS

Model

A Vpg talán ahhoz kell, hogy a Potyvirus mRNS-en a closed-loop struktúra létrejöjjön.

potyvirus RNA

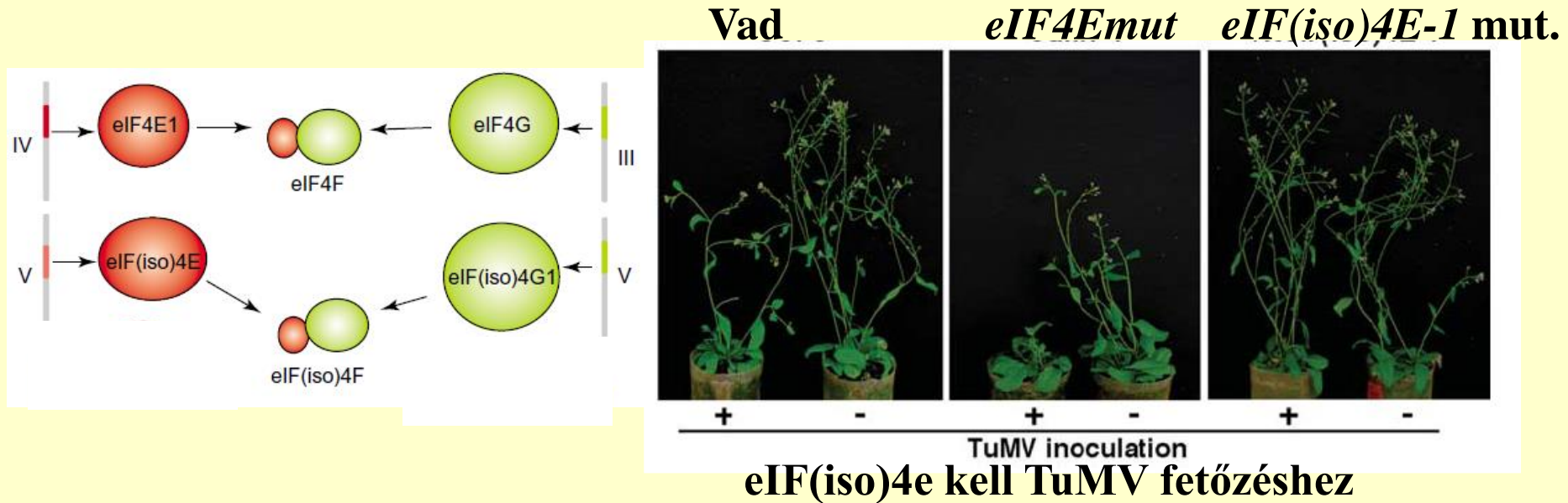

A rez. mutáns növény talán egy Vpg-vel nem kapcsolódó eIF4E változatot termel.

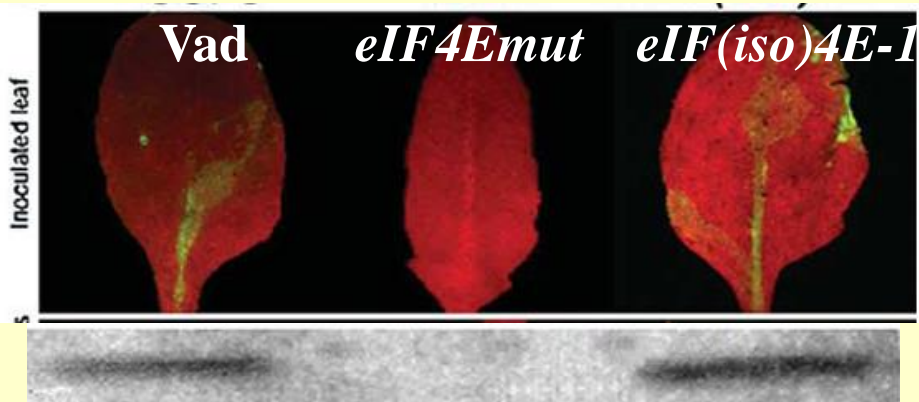
Recesszív monogénes vírus rezisztencia 3,

Növényekben többféle eIF4E és eIF4G van.

Melyik kell a különböző potyvirus fertőzésekhez? TuMV és CLYVV potyvírusok

**CIYVV (clover yellow vein) potyvirus
beépítve GFP**

*A különböző potyvirusok eltérő
eIF4E faktort igényelnek a replikációhoz.*

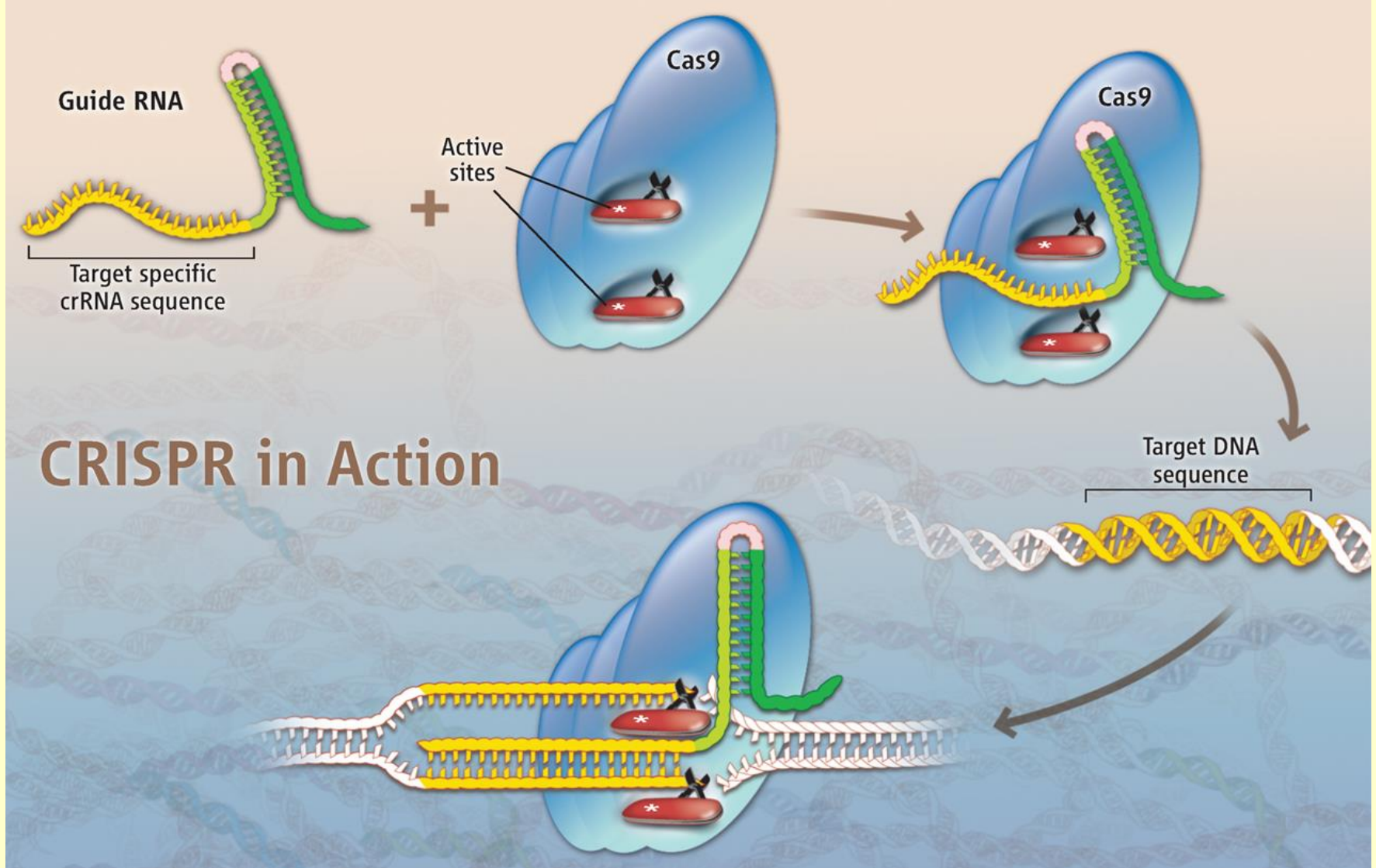
Sato et. al., FEBS Lett. 2005

-eIF4E vagy eIF(iso)4E fehérjék kellenek az egyes vírusok replikációjához

-eIF4E vagy eIF(iso)4E hiány nem okoz komoly gondot

Azaz ha tudunk csinálni eIF4E vagy eIF(iso)4E hiányos növényeket, ezek minden az adott faktort igénylő vírus ellen ellenállóak lesznek

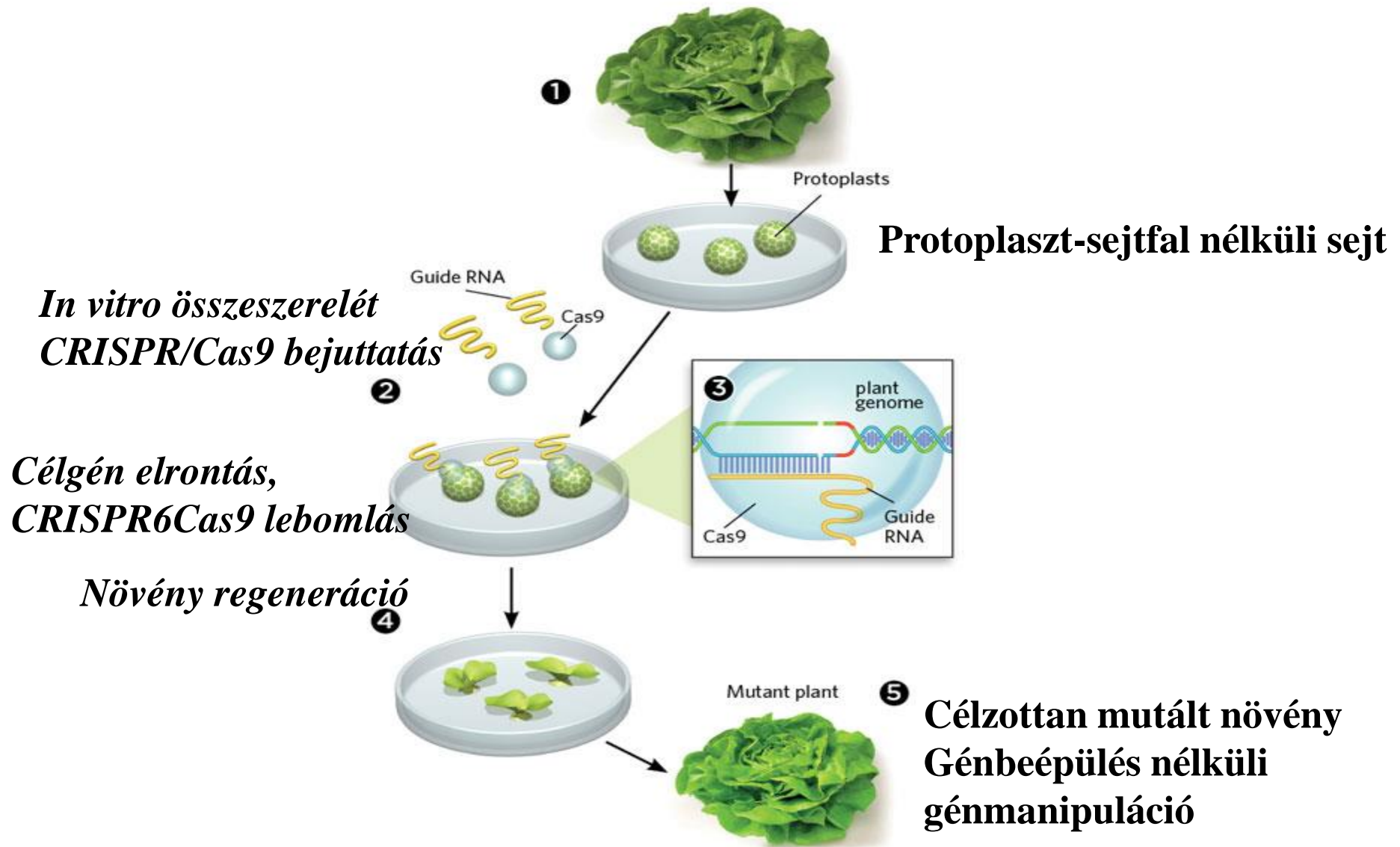
CRISPR/Cas9 rendszer-eredetileg baktériumok DNS vírusok védekezési rendszere, de eukariótákban hatékony, specifikus mutációs rendszerként használható!!!

Cas9 a guide RNS-sel komplementer régióban vágja a DNS-t, a reparáció során hibák, mutáció.

Ha egy növénybe bejuttatunk Cas9-et és egy guide RNS-t, a guide-dal komplementer DNS-t mutáltathatjuk

Génbeépítés nélküli CRISPR/Cas9 manipuláció növényekben

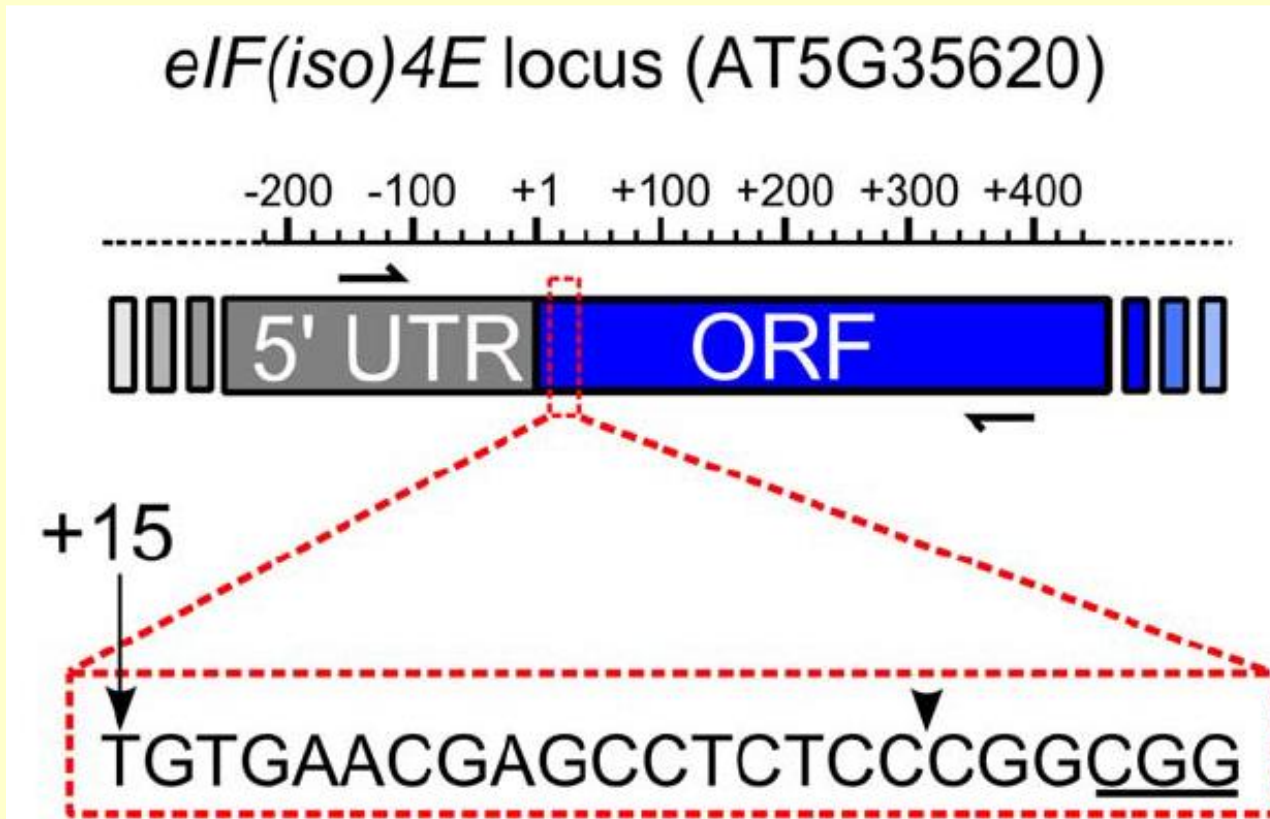
Engineering of CRISPR/Cas9-mediated potyvirus resistance in transgene-free *Arabidopsis* plants

DOUGLAS E. PYOTT, EMMA SHEEHAN AND ATTILA MOLNAR*

Institute of Molecular Plant Sciences, University of Edinburgh, Edinburgh EH9 3JR, UK

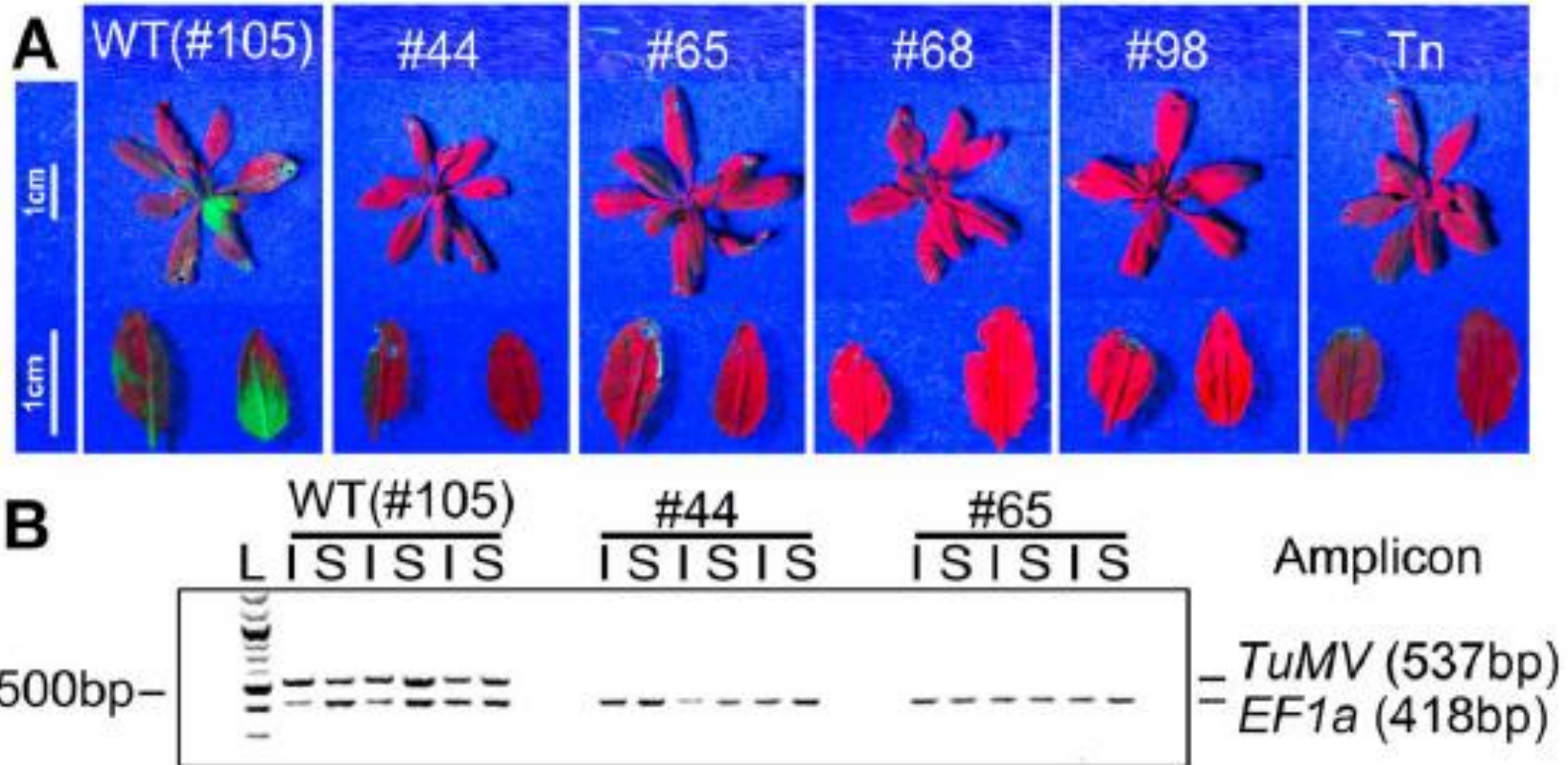
Kísérlet:

CRISPR/Cas9 segítségével elrontani eIF(iso)4E-t *Arabidopsis*ban

Fig. 1 Schematic diagram of the *eIF(iso)4E* locus targeted for editing by CRISPR/Cas9. Primers flanking the target site are shown by half arrows over

GFP termelő *Turnip mosaic virus* TuMV-potyvírus fertőzés

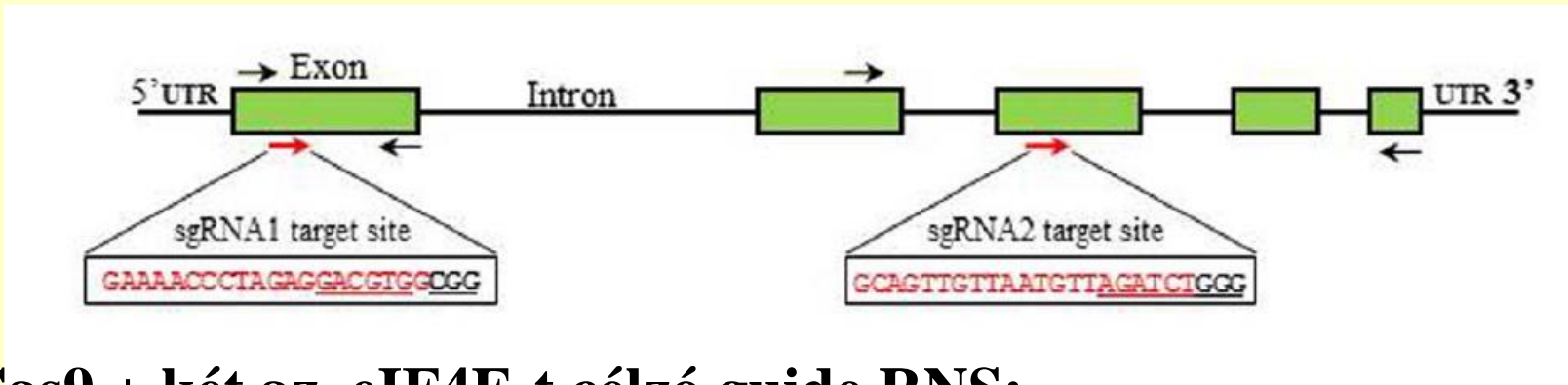

Homozigóta eIF(iso)4E mutánsok rezisztensek a TuMV ellen

Kísérlet:

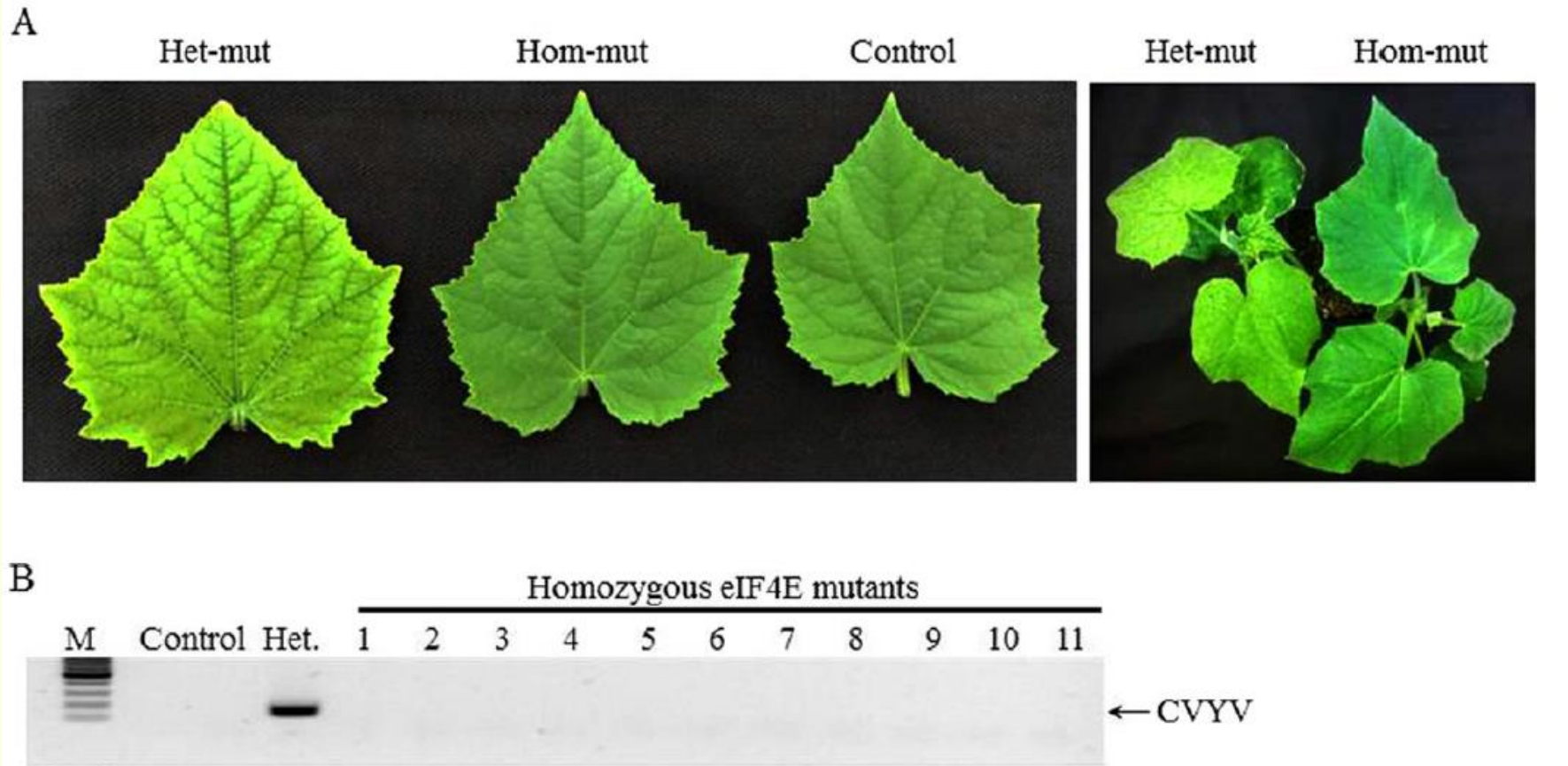
CRISPR/Cas9 rendszer segítségével elrontani eIF4E-t uborkában

**Cas9 + két az eIF4E-t célzó guide RNS:
heterozigóta és homozigóta mutánsok is**

Chandrasekaran ...Gal-on

Cucumber vein yellowing virus CVYV-ipomovírus fertőzés

A homozigóta eIF4e mutánsok teljesen rezisztensek az CVYV-vel szemben

RNS silencing alapú transzgénikus rezisztencia:

Minden vírus ellen alkalmazható

Több, teljesen eltérő vírus ellen hatékony

Domináns jelleg

*Transzgénnek a növényben folyamatosan működni kell:
reguláció szempontjából mindenképpen transzgénikus*

CRISPR/Cas9 alapú transzgénikus rezisztencia:

*A genetikai módosítás utána transzgénnek nem kell jelen lenni:
reguláció szempontjából nem feltétlen transzgénikus*

Csak ott alkalmazható, ahol ismert a gazdafaktor ami kell a vírusnak (kevés ilyen)

Minden az adott faktort igénylő vírus ellen jó

Recesszív, csak homozigótaként működik

Amelyik vírus ellen van jó gazdafaktor, ott nagy jövő- keresés!!!!!!!

Rezisztencia-ellenállóság

RNS silencing- RNS interferencia- RNAi- Géncsendesítés

dsRNS- double-stranded RNS- kétszálú RNS, a silencing kiváltó molekula

sRNS- 21-25 nt small RNA, a silencing specifitás meghatározó eleme

RISC- RNA-Induced Silencing Complex, a silencing végrehajtó komplexe

RdRP (RDR) -RNA-dependent RNA Polymerase(RNS-függő RNS polimeráz), a silencing amplifikálásában játszik fontos szerepet

Aberráns transzkript- hibás átírási termék

Silencing szupresszor- A silencing rendszert gátló fehérje

Cap, polyA- a mRNS 5' és 3' végét védő struktúrák

Hairpin RNS- önmagával párt képző, dsRNS formát felvevő mRNS

CRISPR/Cas9 rendszer-rövid guide RNS irányította dsDNS vágó rendszer: irányított mutációra jó, de felhasználható célzott beépítésre is